

Слід відзначити і позитивні тенденції – підвищення продуктивності корів та збільшення обсягу виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах у 2011 та 2012 роках. Однак, незважаючи на ці позитивні зрушення, ситуація в молочному скотарстві регіону залишається кризовою і потребує негайного комплексного вирішення.

Ускладнює важке становище молочного скотарства концентрація виробництва молока у домогосподарствах населення. Вважаємо, що для його відродження та успішного розвитку у довгостроковій перспективі необхідне формування проміжної ланки підприємств між агрохолдингами та одноосібними селянськими господарствами.

Перспективою подальших наукових пошуків є поглиблене дослідження кооперативних процесів як засобу сприяння розвитку підприємств «середнього класу» в аграрному секторі української економіки, зокрема в молочному скотарстві.

Список використаних джерел:

1. Березівський П. С. Відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області : оцінка, проблеми, прогнози / П.С. Березівський // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 15–20.
2. Черевко Г. В. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств в умовах членства України в СОТ : монографія / Г.В. Черевко, П.С. Березівський, Д.Г. Черевко. – Львів : Укр. бестселер, 2011. – 168 с.
3. Македонський А. В. Шляхи відродження молочного скотарства на Харківщині / А.В. Македонський, Р.О. Петренко, М.І. Єнін // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С.14–18.
4. Цимбал В. О. Шляхи подолання кризи у молочній галузі / В.О. Цимбал // Агроінком. – 2010. – № 1–3. – С. 21 – 28.
5. Губені Ю. Е. Агробізнес у системі організації сільського господарства / Ю.Е. Губені // Економіка АПК. – № 7. – 2009. – С. 34–38.
6. Біттер О. А. Криза вітчизняного тваринництва: наслідки і шляхи подолання / О.А. Біттер // Фінансова система України : збірник наукових праць. – Острог : Видавництво НаУ «Острозька академія», 2006. – Вип. 8. – ч.1. – С. 355–364.
7. Канцевич С. І. Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області / С.І. Канцевич // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 88–91.
8. Канцевич С. І. Підвищення економічної ефективності виробництва молока / С.І. Канцевич // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С.23–28.
9. Цвайг Х. І. Розвиток виробництва та промислової переробки молока у Львівському регіоні : монографія / Х.І. Цвайг. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 136 с.
10. Тваринництво Львівщини : статистичний збірник. – Львів, 2012. – 144 с.
11. Тваринництво Львівщини : статистичний збірник. – Львів, 2011. – 138 с.

УДК. 631.11

М.В. Щурик, д.е.н.,
Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького,
м. Івано-Франківськ

НЕІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО СЕКТОРА: СИСТЕМНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Анотація

Досліджується сучасна організація земельного господарства в аграрному секторі. Зазначається, що за відсутності професійних засад до організації процесів використання, збереження, покращення та охорони сільськогосподарських земель вітчизняний аграрний сектор

ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

продовжуватиме відставати у своєму розвитку. Особлива увага відведена потребі організації земельного господарства завдяки імплементації інноваційних продуктів, новітніх технологій до використання й охорони земельних ділянок. Доводиться потреба модернізації чинної економічної моделі, що використовується нині в процесі відтворення земельних ресурсів АПК, оскільки за часом, змістом, можливістю вирішення соціально-економічних і екологічних завдань вона є відсталою.

Ключові слова: інноватика, відтворення, наука, виробництво, домогосподарства, фінансування, модель.

М.В. Щурик, д.э.н.,

Ивано-Франковский университет права им. Короля Данила Галицкого,
г. Ивано-Франковск

Аннотация

Исследуется современная организация земельного хозяйства в аграрном секторе. Отмечается, что из-за отсутствия профессиональных засад организации процессов использования сохранения, улучшения и охраны сельскохозяйственных земель отечественный аграрный сектор будет продолжать отставать в своем развитии. Особое внимание отведено потребности организации земельного хозяйства благодаря использованию инновационных продуктов, новейших технологий в процессе использования и охраны земельных участков. Доводится также потребность модернизации действующей экономической модели, которая ныне используется в процессе воспроизводства земельных ресурсов АПК, так как по времени, содержанию, возможности решения социально-экономических и экологических задач она является отсталой.

Ключевые слова: инноватика, воспроизведение, наука, производство, домохозяйства, финансирование, модель.

Mykhaylo V. Schuryk, Doctor of Economics,

King Danylo Galickii Ivano-Frankivsk University of Law, Ivano-Frankivsk

NON-INNOVATION PRINCIPLES OF REPRODUCTION OF LAND RESOURCES OF THE AGRICULTURAL SECTOR: SYSTEMIC CONTRADICTIONS AND POSSIBLE SOLUTIONS

The modern organization of land management in the agricultural sector is studied. It is noted that in the absence of professional principles in the organization of the use, preservation, improvement and protection of farmland, domestic agricultural sector will continue to lag behind in its development. Special attention is paid to the need of land management by the implementation of innovative products and new technologies in the process of land usage and protection. The need for modernization of the current economic model, which is used now in the process of reproduction of agricultural land resources is proved, as in time, the content, the ability to solve social, economic and environmental objectives it is retarded.

Keywords: innovation, reproduction, science, manufacturing, household financing model.

Постановка проблеми. Нинішні засади організації відтворення земельних ресурсів у вітчизняному аграрному секторі здійснюється без достатнього забезпечення інноваційними продуктами, що гальмує раціональне їх використання.

Аналіз останніх досліджень. Єдиним, безальтернативним напрямком організації відтворення земельних ресурсів сьогодні та на перспективу є імплементація новітніх досягнень науки і техніки. Про це переконливо

свідчить досвід організації сільськогосподарського виробництва в багатьох високорозвинутих країнах. Можливості відтворення земель АПК із використанням екстенсивних засад нині практично вичерпані. Понад те, з кожним роком зростає кількість земельних угідь, які вилучаються з сільськогосподарського сектора внаслідок забруднення, засмічення, погіршення екології. Уповільнення економічного зростання, порушення нормального функціонування фінансових і ресурсних ринків, зростаюче безробіття, дестабілізація сектора державних організацій та накопичення соціальних проблем, що спостерігається у світових масштабах, – усе це свідчить про вичерпність попередньої моделі соціально-економічного розвитку [1, с.7]. Означене повною мірою відноситься до аграрного сектора України, який, незважаючи на проголошення ринково орієнтованої моделі, продовжує відставати у своєму розвитку. Однією з найбільш важливих причин недорозвиненості, як свідчать дослідження, є недостатнє використання досягнень сучасної науки і техніки. Причина недорозвиненості аграрної сфери полягає в тому, що ринкова трансформація економіки майже не торкнулася підвалин інституціональної моделі, збереженої з радянської науково-технічної сфери. Основною структурною одиницею науки залишаються великі науково-дослідні інститути, відокремлені, як правило, від підприємств і закладів вищої освіти. Ринковий механізм попиту та пропозицій у сфері наукових та науково-технічних робіт (ННТР) майже не задіяний [2, с.35]. Таким чином нинішня наукова сфера потребує адаптації до чинної моделі економічного розвитку. Вчені вказують також на відсутність замовлень на продукти інновацій, зростання розриву між науковою та виробничою сферою. Різке скорочення бюджетного фінансування наукової діяльності, відсутність готових конкурентоспроможних наукових розробок, з одного боку, та занепад під тиском поточної ринкової кон'юнктури низки переробних галузей, які б могли замовити та згодом впровадити ці розробки, – з іншого, поглибили розрив між наукою та виробництвом у період реформування [3, с.8]. Зазначене дає можливість стверджувати, що організація відтворення земельних ресурсів аграрного сектора з використанням інноваційних засад гальмується через втрату, розірваність взаємозв'язку між продуцентами новацій і споживачами.

Нинішню індиферентність до засад інноваційної моделі розвитку економіки науковці вбачають також у пасивності держави. Державна влада поки в цілому не досягла значних успіхів у створенні «інноваційного клімату» у країні: заходи щодо підтримки інноваційної активності носять локальний характер й не дозволяють переломити сформовані негативні тенденції [4, с.88]. Аналіз засвідчує також значно більшу кількість напрямків досліджень, які стосуються імплементації інноваційних засад. Водночас, причини

відсутності мотивацій до запровадження новітніх досягнень науки і техніки в аграрному секторі залишаються ще малодослідженими.

Мета статті. Дослідити механізм, який гальмує запровадження інноваційної моделі відтворення земельних ресурсів у вітчизняному аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз нинішніх засад організації процесу використання, збереження, покращення та охорони земельних ресурсів у вітчизняному аграрному секторі засвідчує відсутність системного, комплексного підходу до потреби розвитку його, використовуючи при цьому новітні досягнення науки і техніки. Передусім це стосується дрібних сільськогосподарських підприємств, господарств населення, у власності та підпорядкуванні яких, за офіційними даними статистики, знаходиться більша частина земельного фонду сільськогосподарських угідь (в аграрному секторі Карпатського макрорегіону – 79% сільськогосподарських угідь). Принагідно зазначимо, що новації відтворення земельних ресурсів АПК нині забезпечується, як правило, агрохолдингами. Однак однозначно дати їм позитивну оцінку діяльності не можна, оскільки мотивацією використання ними земель аграрного сектора є, передусім, задоволення власних бізнесових інтересів. Крім того, відносини землекористування агрохолдингами спричиняють до зростання безробіття на селі, зубожіння сільського населення, ущільнення ґрунтів та руйнацію транспортної інфраструктури через використання високотонажної техніки, недотримання екологізберігаючих агротехнологій, надмірне використання отрутохімікатів та пестицидів, недотримання сівозмін, монополізація аграрної галузі тощо [5, с.75]. До речі, технічне озброєння, технології, що застосовуються ними, не є продуктом генезису вітчизняної науки. Ці та інші недоліки дозволяють стверджувати про неінноваційність заходів використання, збереження, покращення та охорони земель АПК. Йдеться про присутність деструктиву, пов'язаного з організацією в Україні наукових досліджень, використанням знань, інтелекту, освіченості тощо. Можна стверджувати, що в економічній сфері національного господарства недооцінюється важливість і значущість інновацій у зв'язку з його розвитком. «...На жаль, ми не використовуємо знання, які маємо, оскільки надто багато людей, наділених владою, – політиків, державних чиновників, а також більш численний клас тих, які говорять, і тих, які пишуть і формують суспільну думку, – з різних причин віддають перевагу тому, щоб забути уроки історії та висновки декількох поколінь економістів і замінити пізнання, які далися великою працею, на ідеологічно і політично зручні упередження», зазначає Нобелівський лауреат П.Кругман [6, с.9]. Саме тут, на наше глибоке переконання, лежить першопричина кризового стану інноваційного процесу в аграрному секторі

*ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА
ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*

України. З цього приводу Томас Джеферсон зазначив, що якщо якийсь народ сподівається, що можна залишатися неуком і бути вільним, то він чекає того, чого ніколи не було і ніколи не буде [7]. Сподівання на те, що досягнути успіху в сфері національної економіки можна без застосування інноваційної моделі, є хибним. За таких засад розвитку, навіть не зважаючи на наявність в Україні високопродуктивних земель, аграрний сектор продовжуватиме залишатися відсталим. За розмовами про «реформи» ми вже втретє тупцюємо на місці: повз пройшли структурні, технологічні та інформаційні революції останньої чверті ХХ ст., ми опинилися на узбіччі глобалізації, а нині – за межами входження в VI і підготовки умов для визрівання VII технологічного укладів [8, с.68]. Означене засвідчує про потребу запровадження в Україні практичних кроків на шляху організації використання та охорони земельного фонду, застосовуючи при цьому стратегію випереджаючого, а не доганяючого розвитку, яка може бути успішно реалізована лише завдяки досягненням у сфері науки.

Аналіз засвідчує, що основною причиною, яка гальмує запровадження наукових засад, новацій, які стосуються відтворення земельних ресурсів АПК – недостатність державного фінансування. Неінноваційний характер держави насамперед виражається в недостатньому обсязі фінансування наукової й інноваційної сфери (асигнування на науку з коштів державного бюджету в 2010 р. становили 0,34%) [4, с. 91]. У 2012 р. обсяг фінансування зменшився до 0,29% ВВП.

Не сприяє запровадженню інноваційних продуктів у сферу національної економіки також зменшення чисельності працівників наукових організацій (табл. 1).

Таблиця 1

**Чисельність працівників наукових організацій в Україні
за період 1995-2011 рр. [9, с. 32, 33]**

		З них							
		дослідники		техніки		допоміжний персонал		Інші	
1995р.	2011р.	1995р.	2011р.	1995р.	2011р.	1995р.	2011р.	1995р.	2011р.
293121	134741	147740	70378	35777	14591	62795	24779	46809	24993

Більш ніж очевидно, що за такого ставлення до наукової діяльності вирішити завдання успішного розвитку аграрного сектора неможливо. Нині слід відмовитися від практики купівлі інноваційних продуктів в інших країнах, а створити умови для розвитку вітчизняної науки. Саме інновації можуть забезпечити успішну організацію відтворення земельних ресурсів, зробити вітчизняний аграрний сектор конкурентоспроможним, досконалим, високорозвинутим. З цією метою слід збільшити обсяги фінансування фундаментальних досліджень, без яких генезис новацій стає неможливим.

**ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА
ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

Нинішні витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт, зокрема в Карпатському макрорегіоні, розподіляються наступним чином (табл. 2).

Таблиця 2

**Витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт
за видами в Карпатському макрорегіоні в 2011 р. [9, с. 11] (тис. грн.)**

	Усього	Внутрішні витрати				
		внутрішні поточні витрати			Капітальні вкладення	У т.ч. устаткування
		витрати на оплату праці	матеріальні витрати	інші поточні витрати		
Закарпатська	31 601,2	21 076,8	2 743,8	7 636,3	144,3	123,4
Івано-Франківська	69 294,8	41 786,4	4 196,2	21 453,3	1 615,5	301,4
Львівська	316 230	163 603	43 722,3	86 251,0	15 089,8	6 902,5
Чернівецька	34 837,4	17 472,7	4 601,7	12 237,0	201,6	116,2
Разом по макрорегіону	451 963,3	243 939,2	55 264,0	127 578	17 051,2	7 443,5

Найбільшу питому вагу на виконання наукових та науково-технічних робіт у макрорегіоні займають витрати на оплату праці науковців (57,5%). Натомість кошти, що призначені для капітальних вкладень, склали лише 4%. Зрозуміло, що за такої структури витрат генезис інновацій практично унеможливлений.

Дослідження засвідчують також, що за нинішньої організації землеволодіння та землекористування імплементація інновацій для абсолютної більшості агрогосподарств практично неможлива. Заважає цьому передусім малоземелля. Зокрема, в Карпатському макрорегіоні розмір приватизованих земельних ділянок коливається в межах 0,7-0,9 га. До уваги слід прийняти і те, що значна частина дрібних власників не може організувати використання земельних ділянок, застосовуючи при цьому новачі, оскільки не має фінансових ресурсів, професійних знань, матеріально-технічних засобів тощо.

Нині, як зазначалось раніше, використовують новітню техніку, сучасні технології лише великі агропідприємства. Водночас однозначно позитивно оцінити організацію ними земельного господарства не можна.

Лобіюючи власні бізнесові інтереси, вони завдають значної шкоди землям АПК. Йдеться про посів культур, які надмірно виснажують ґрунт, погіршують його регенеративні властивості. Крім цього, агорохолдинги не вирішують завдання поліпшення екології, не беруть участі у розв'язанні соціальних проблем на селі тощо. Зазначене свідчить про потребу запровадження нових засад до організації їх діяльності. Лейтмотивом використання земельного фонду мають бути науково обґрунтовані засади збереження та покращення його, а також задоволення інтересів сільських громад, передусім суспільних, а потім власних. Саме таку модель організації відтворювального процесу земельних ресурсів рекомендує група 20-ти найбільш розвинутих країн світу.

Неінноваційні засади організації відтворення земельних ресурсів у вітчизняному аграрному секторі зумовлені також деструктивним складом дрібних власників і користувачів земельних ділянок, відсутністю можливостей імплементувати інноваційні продукти. Однак однозначно негативно оцінювати можливості використання продуктів інноватики домогосподарствами не слід. В аграрному секторі Карпатського макрорегіону, за результатами нашого дослідження, 5-7% господарств уже зуміли організувати земельне господарство, використовуючи при цьому наукові розробки, новітні технології. Безперечно, що їх слід всіляко підтримувати.

Більш численну групу (12-15%) складають домогосподарства, які при належній фінансовій, організаційній, консультативній підтримці також зможуть забезпечити перехід на інноваційні засади організації процесу відтворення земельних ділянок. Завдання полягає у визначенні переліку таких господарств населення та розробці заходів із надання їм адекватної допомоги. Найбільш численною в складі дрібних власників і користувачів земельних площ (близько 80%) є господарства населення, які не в змозі ні за яких умов організувати належне використання земель. Обробіток і догляд земельних ділянок забезпечується ними, як правило, завдяки використанню застарілих (рутинних) технологій.

Розв'язання означеної проблеми потребує вилучення земель у цієї групи домогосподарств, залишивши в їхньому підпорядкуванні лише частину для задоволення власних життєвих потреб. Без таких радикальних трансформацій вести мову про імплементування інноваційних засад відтворення земельних ресурсів неможливо.

Висновки. Ретроспективний аналіз засад використання, збереження, покращення та охорони земель АПК свідчить, що в Україні організація земельного господарства продовжує носити неінноваційний характер. Виняток складають агрохолдинги та сільськогосподарські корпоративні підприємства. Однак чинні засади використання ними сільськогосподарських земель не можна вважати такими, що акумулюють у собі інтереси всіх громадян країни. Крім того, технології, що застосовуються ними призводять до виснаження земель, зниження властивостей природної родючості, монокультурності, відсутності сівозмін тощо.

Неінноваційний характер організації відтворення земельних ресурсів аграрної сфери спричинений також деструктивним складом власників і користувачів.

Зрозуміло, що за такої організації відтворювального процесу земель АПК не може забезпечити належне вирішення завдань, які постають перед аграрним сектором. У зв'язку з цим слід розробити заходи запровадження новачій у аграрний сектор, серед яких найбільш суттєвими слід вважати:

*ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА
ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*

- проведення повторного перерозподілу земель АПК завдяки об'єднанню та укрупненню земельних ділянок окремих домогосподарств, збільшити розміри землекористування й землеволодіння фермерів, виробничих кооперативів, господарських товариств;

- дослідження та оцінка можливостей застосування новацій господарствами населення;

- модернізацію чинної економічної моделі розвитку вітчизняного аграрного сектора, яка б передбачала задоволення інтересів усіх громадян країни;

- зміну ставлення адекватних управлінських державних структур до використання досягнень науки і техніки.

Останній процес варто зробити обов'язковим, підконтрольним, стратегічним, пріоритетним у економічній політиці держави. За інших умов вітчизняна аграрна сфера продовжуватиме відставати в своєму розвитку.

Список використаних джерел:

1. Хвесик М. А. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем / М. Хвесик, А. Степаненко і ін. – К.: Науково-виробниче підприємство «Видавництво. Наукова думка» НАН України, 2013. – 486 с.

2. Никифоров А. Національна інноваційна система: вибір України / А. Никифоров // Економіст. – 2005. – № 12. – С.35–41.

3. Кіндзеровський Ю. Інституціональні аспекти відтворення у контексті структурних трансформацій / Ю. Кіндзеровський // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 4–12.

4. Федулова Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87–100.

5. Залізко В. Д. Вплив агрохолдингізації сільськогосподарських підприємств на соціально-економічний розвиток сільських територій / В. Залізко // Економіка України. – 2013. – №6. – С. 71–77.

6. Кругман П. Выход из кризиса есть! / П. Кругман ; [пер. с англ. Ю. Гольдберг]. – М.: Азбука Бизнес, Азбука – Аттикус, 2013. – 320 с.

7. Шендеровський Василь. Нехай не згасне світ науки / В.Шендеровський ; за ред. Емми Бабчук. – К.: Рада, 2003. – 416 с.

8. Городецький А. Є. Антикризове регулювання і моделі посткризового розвитку Росії / А. Городецький // Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 67–77.

9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К.: «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2012.